

ринку, захист прав споживачів, підвищення інституційної спроможності регуляторів та фінансова інклюзія. Стратегічні напрями її розвитку мають бути спрямовані на забезпечення макрофінансової рівноваги, активізацію інвестицій, цифровізацію та інтеграцію до міжнародного фінансового простору. Успішна реалізація цих напрямів створить передумови для ефективного повоєнного відновлення та довгострокового економічного зростання.

Список використаних джерел:

1. Одношевна О., Міньковська А., Саванчук, Т. Антикризове управління як елемент удосконалення системи економічної безпеки в сучасних умовах. *Економіка та суспільство*. 2023. №49. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-49-9>.

Устименко В. В., д-р екон. наук Джусов О. А.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Україна)

ІНВЕСТИЦІЙНІ РИЗИКИ НЕДЕРЖАВНИХ ПЕНСІЙНИХ ФОНДІВ ТА МЕТОДИ ЇХ МІНІМІЗАЦІЇ

Сучасному світу притаманна значна кількість та інтенсивність криз, економічних, соціальних, політичних. Наслідками є послаблення соціальних функцій держави як інституту фінансового забезпечення життєдіяльності населення. Знижується рівень соціальної допомоги, пенсій. Бюджетний дисбаланс у контексті соціальних виплат необхідно вирівнювати, на допомогу у цьому приходять недержавні пенсійні фонди, які у багатьох країнах світу частково або повністю виконують функцію забезпечення пенсійних виплат населенню. Ключовими функціями недержавних пенсійних фондів є акумуляція заощаджень громадян у працездатному віці з метою здійснення виплат у пенсійному віці [1, с. 251]; інвестування накопичених активів у визначені фінансові інструменти. Недержавні пенсійні фонди відносяться до найбільш консервативних інвесторів, інвестиційна діяльність яких має відповідати жорстким вимогам. В Україні діяльність недержавних пенсійних фондів регулюються Законом України «Про недержавне пенсійне забезпечення», та іншими нормативно-правовими актами.

Проаналізувавши інвестиційну складову діяльності недержавних пенсійних фондів визначено найпоширеніші фінансові інструменти для інвестицій, а саме: державні цінні папери; грошові кошти розміщені на депозитних рахунках; облігації підприємств; дебіторська заборгованість; акції; об'єкти нерухомості; банківські метали; облігації внутрішніх місцевих позик [2].

Інвестиційна діяльність недержавних пенсійних фондів має ряд ризиків які можуть спровокувати часткову втрату або повну ліквідацію активів та погіршити загальне ставлення населення до інвестування у недержавні пенсійні фонди. Задля запобігання втрати інвестиційної привабливості недержавні пенсійні фонди мають враховувати і мінімізувати вплив макро- та мікроекономічних ризиків, а саме – ринкових, валютних, політичних, економічних [3, с. 550].

До ринкових ризиків інвестиційної діяльності недержавних пенсійних фондів відносяться коливання цін на акції і облігації. Прикладом є зниження вартості облігації ОВДП на початку повномасштабного вторгнення у 2022 році. Цінність таких облігацій суттєво знизилась через складне військове становище, невизначеність політичної ситуації в країні, вихід значної частини інвесторів. Внаслідок чого знизилась кількість виплат по зобов'язаннях, привабливість інвестиційного активу значно впала. Наведений приклад свідчить про значну інвестиційну чутливість до зовнішніх макроекономічних факторів, у даному випадку військового загострення.

Колівання курсу обміну спричиняють курсові ризики, що у свою чергу може вплинути на реальну вартість вкладень. Інвестуючи кошти, вкладник купує світову валюту за національну валюту. Відсотки за інвестиціями виплачуються у валюті вкладу, як правило 0,1-1% річних. Якщо при закритті депозиту і поверненню коштів національна валюта відносно світової знецінюється вкладник отримає більше коштів, що захищає від девальвації, і навпаки якщо національна валюта зміцниться то отримає менше коштів навіть з урахуванням виплачених відсотків, що у свою чергу знижує купівельні можливості вкладника. В Україні нині спостерігається стійка тенденція до девальвації гривні пов'язаної із значним рівнем державного боргу у світових валютах, потребою у валюті для обслуговування зобов'язань по боргам, руйнацією економіки і збільшенням рівня імпорту. Тобто у нинішніх реаліях, вкладник отримуватиме більше коштів у національній валюті при закритті валютного депозиту.

Але розглядаючи міжвалютні коливання (долар США/євро) необхідно зауважити, що упродовж 2024-2026 років курс євро зміцнювався з 1,06 у квітні 2024 року до 1,15 на початку березня 2026 року по відношенню до долара США [5], тобто власники депозитів у доларах США, за ті самі інвестовані долари вже могли придбати менше євро.

Отже, доцільно диверсифікувати вклади на депозитні рахунки, розподіливши їх між світовими валютами, це дасть можливість нівелювати курсові ризики та захистити інвестиції від знецінення.

Не менш чутливою інвестиційна діяльність є до економічних потрясінь. Світова економічна криза 2008-2009 років мала значний вплив на банківський сектор економіки, а саме на депозитні заощадження розміщені у банках. Іпотечний ажіотаж спричинив падіння ринку нерухомості внаслідок масштабної емісії цінних паперів забезпечених ризиковими кредитами, що у подальшому призвело до банкрутства значної кількості банків як у США зокрема так і світі загалом. До прикладу в Україні відбувся значний відтік депозитів з банків за короткий термін. Національний банк України був змушений застосовувати обмеження на зняття депозитів і видачу кредитів, щоб запобігти масовому банкрутству банків. Криза спричинила ліквідацію великої кількості інвестиційних портфелів та загальне зниження рівня довіри серед населення до інвестиційних інструментів.

Інфляція є одним з найбільш разючих ризиків, що спричиняє знецінення накопичених заощаджень, зниження рівня купівельної спроможності. Отже необхідне забезпечення дохідності інвестиційного портфеля має бути вище за рівень інфляції [4, с. 118]. В Україні поточний рівень інфляції перевищує дохідність від вкладень (наприклад ОВДП). Причиною тому є зростаюча інфляція та обмеженість у виборі інвестиційних інструментів, що визначається державою разом із дозволеним складом інвестиційного портфеля та рівнем його диверсифікації. Одним з шляхів подолання ефекту інфляції у довготривалій перспективі є вкладення у активи з постійним зростанням, цінність яких не знижується. Дорогоцінні метали мають властивість до постійного здорожчання та захисту вартості у разі соціально-політичних потрясінь. Наприклад золото протягом року збільшило свою вартість майже у 2 рази, через зростаючу політичну напруженість. Також необхідний постійний моніторинг реальної дохідності

у тривалому часі. Наведені заходи допоможуть забезпечити зростання реальної вартості вкладів, мінімізуючи ефект від інфляції.

На інвестиційну діяльність недержавних пенсійних фондів впливає ряд ризиків, а саме: курсові (втрати через валютні коливання), банківські (втрата заощаджень), інфляційні (втрата реальної вартості вкладень). Наведені ризики можуть призвести до втрати цінності вкладень, або у деяких випадках і повної ліквідації, наприклад втрата заощаджень під час світової економічної кризи 2008-2009 років через банкрутство банків. Крім того, дані ризики прямо впливають на суспільне сприйняття процесу інвестування у недержавні пенсійні фонди. Для збереження належного рівня надійності та мінімізації ефекту від вказаних видів ризиків необхідне застосування різних заходів.

Одним з них є диверсифікація активів. Суть якої, полягає у розподіленні заощаджень у різних активах з чітко встановленою можливою часткою вкладу. Це мінімізує ризик втрати всіх заощаджень через знецінення або ліквідацію одного з активів, таким чином вкладник втрачає лише частку своїх заощаджень.

Обов'язковим є регуляторний нагляд за діяльністю недержавних пенсійних фондів з боку Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР). Її метою є регулювання та контроль діяльності НПФ відповідно до Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення».

У разі порушення правил ведення діяльності, НКЦПФР можуть застосувати ряд дій до НПФ, а саме: накласти штрафні санкції, заборонити укладати нові договори про співпрацю з вкладниками, призупинити дію ліцензії адміністратора НПФ, ініціювати ліквідацію фонду. Зі сторони НПФ має проводитися регулярний моніторинг вартості активів, та їх фінансової стійкості, задля визначення найбільш економічно вигідних інструментів інвестування. Необхідно проводити розрахунок реальної вартості доходів враховуючи рівень інфляції, у результаті чого корегувати склад інвестиційного портфеля.

Стратегія довгострокових вкладень передбачає інвестування у активи із постійно зростаючою вартістю та високою надійністю, нівелюючи при цьому ефект від ринкових коливань, у той же час дані активи характеризуються низькою дохідністю. Для недержавних пенсійних фондів стратегія довгострокових вкладень є визначальною, адже передбачає накопичення протягом допенсійного періоду, а виплату дивідендів коли вкладник досягає пенсійного віку.

Для мінімізації ризиків втрати заощаджень має забезпечуватися жорсткий контроль діяльності недержавних пенсійних фондів зі сторони державних органів, своєчасне подання звітності задля розуміння стану того чи іншого інвестиційного інструменту, вживання заходів для корегування у разі відхилення фонду від нормативно-правової бази діяльності.

У свою чергу недержавні пенсійні фонди мають проводити регулярний аналіз дохідності активів та пропонувати заходи для збереження вартості отриманих вкладів. Своєчасно балансувати рівень ризику і дохідності, задля збереження активів від впливу зростаючої інфляції. Синтезування наведених заходів дасть можливість підвищити рівень надійності інвестиційної діяльності недержавних пенсійних фондів та збільшити довіру населення до заощаджень у такій формі.

Список використаних джерел:

1. Піун В., Румик І. Вплив кризових явищ на інвестиційну діяльність недержавних пенсійних фондів. Матеріали V міжнародної конференції «Держава, регіони, підприємство: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку»: Матеріали міжн.конф., м. Київ, 7 груд. 2023 р. Київ. С. 251-252.
2. Підсумки розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення станом на 31.03.2024. 2024. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. URL: https://www.nssmc.gov.ua/wp-content/uploads/2024/06/npf_1_kv-2024.pdf.
3. Синькевич Н., Христина Г. Аналіз інвестиційної діяльності підприємства. Матеріали ?? Міжнародної науково-технічної конференції молодих учених та студентів «Актуальні задачі сучасних технологій» 14 трав. 2025 р. С. 549-551.
4. Никоненко О., Шевченко А., Петях М. Економічні наслідки інфляції для населення. Суспільство, наука, освіта: актуальні дослідження, теорія та практика: Матеріали міжнарод. наук-практ. конф, м. Біла Церква, 7 трав. 2025 р. 2025. С. 272.
5. EUR USD Historical Data – Investing.com. Investing.com. URL: <https://www.investing.com/currencies/eur-usd-historical-data>.
6. Устименко В. В., Джусов О. А. Стратегії управління активами недержавних пенсійних фондів. *Економіка. Фінанси. Право.* № 9. 2025 С. 85-88. URL: <http://efp.in.ua/uk/journal-article/1714>.